

Een bezeten wereld

14 november 2024

Voorgangers: Willem van der Meiden en Jolly van der Velden

Welkom

Lied: Ik zoek bij jou – psalm 57 vrij

Inleiding en gebed

“Aandachtig leven en omgaan met anderen doe ik met de woordeloze taal van mijn ziel. Wat is de ziel? Ziel is datgene wat een persoon tot deze persoon maakt. Ziel is het mysterie van het zelf. Ziel is het verzet tegen alles wat ‘ik’ is.” Dat zegt de filosoof Gerard Visser in een pakkend essay over de ziel. Om meteen daarna de vraag te stellen: “Huist de ziel in mij of huizen wij in de ziel?”

Huizen wij in de ziel? Wij huizen graag in een bezielde wereld, in een bezield verband. Wij wonen graag in een wereld waarin mensen elkaar inspireren, niet alleen om het beste uit zichzelf te halen, maar ook om het beste voor te hebben met hun medemensen. En daar ziel en zaligheid aan geven. Nou, we zijn daar ver van verwijderd, lijkt het de laatste tijd wel. En het is er vorige week niet beter op geworden. De gedachte dat zo’n beetje alle grote wereldmachten nu geregeerd worden door autocraten maken ons er niet geruster op.

Het tegenovergestelde van een bezielde wereld is een bezeten wereld, een demonische wereld. Daarover spreken we vandaag, over die bezeten wereld, maar ook over wat dat met mensen doet, bezeten zijn, zoals dat in de Bijbel heet, vooral met mensen die niet stevig in het vel van hun ziel zitten en toch al moeilijk mee kunnen doen in de samenleving.

“Wij leven in een bezeten wereld.” Zo opende de historicus Johan Huizinga zijn beroemde boekje *In de schaduwen van morgen* uit 1935. Om daaraan toe te voegen. “En we weten het. Het zou voor niemand onverwacht komen, als de waanzin eensklaps uitbrak in een razernij, waaruit deze arme Europese mensheid achterbleef in verstomping en verdwazing, de motoren nog draaiende en de vlaggen nog wapperende, maar de geest geweken.” Tien jaar later was dat voorgevoel op een gruwelijke manier werkelijkheid geworden. Toen was de ziel, de levensadem, uit onze wereld vrijwel verdwenen. Ze is godzijdank teruggekeerd.

Wij onderzoeken vandaag de ziel waarin wij huizen. Wij hebben het over verwarde mensen en over mensen die naar hen omzien, wij hebben het over een samenleving die in verwarring is en hoe we daaronder uit zouden kunnen komen. Mensen die leven en samenleven ‘in bezet gebied’. Mens, let op je ziel! Dat hoorden we in het eerste deel van ons tweeluik de theoloog Dietrich Bonhoeffer zeggen. Wij zeggen hem dat ook vandaag na.

Daarom bidden wij jou, Ene, nabije god, om ons saamenzijn vandaag te verlichten, om ons te helpen om lastige vragen met elkaar te delen en om elkaar te ondersteunen wanneer we tastenderwijs zoeken naar een uitweg uit de verwarring die ons soms overvalt. Wij bidden jou om rust te vinden en kalmte en om de hoop te koesteren waar we niet zonder kunnen op onze weg in dit leven. Laat ons de ander koesteren als onszelf, laten we strijden tegen de uitsluiting van mensen uit onze samenleving en voor die mensen in de bres staan, leid ons uit de demonie van onze tijd en geef ons *sjalom, salaam, mir, vrede*, het meest aan diegenen die vrede het meest nodig hebben. Amen

Lied: Woord dat ruimte schept

Inleiding bij de videoboodschap van Jacqueline van den Bos (Kompassie)

Wij zochten voor de viering van vandaag iemand die ons over ‘bezetenheid’ zou kunnen vertellen, iemand die verstand heeft van mensen die wij nu weliswaar niet zo gauw meer ‘bezeten’ zouden noemen, maar die wel soms ernstig psychisch in de war zijn, door de mazen van de geestelijke zorg vallen en zich uitgestoten voelen uit onze samenleving. Want die mensen hebben het in een steeds meer verwarde wereld nog behoorlijk moeilijker dan wij en verdienen het in de armen gesloten te worden door ons. Want zij zijn onze naasten, die zijn zoals wij. Zij verdienen onze compassie, zodat zij het gevoel terugkrijgen er weer bij te horen. Wij zochten en vonden Jacqueline van den Bos, directeur van de Haagse stichting Kompassie – met een K, wij collecteren hier voor die stichting in oktober en november. We vonden Jacqueline bereid om met ons daarover te praten. Meer informatie over Kompassie vindt u op de achterzijde van het programmaboekje en op de website van de Stichting. Jacqueline vertelt er ook over aan het begin van de korte videoboodschap die u nu te zien krijgt en die gemaakt is door Thomas Hulsbergen en mij, met in de hoofdrol Jacqueline van den Bos. Zij is hier vandaag bij ons, samen met Elly Spoelstra, en hebt u vragen of opmerkingen, zoekt u gerust contact met hen na afloop van de viering.

(De tekst van de videoboodschap zelf is *niet* beschikbaar – zie de streaming van deze viering)

Lied: Een schoot van ontferming – psalm 70 vrij

Overweging

Jullie vinden vandaag aan het begin van de liturgie een stripfiguur uit de serie *Astérix en Obélix*: hij heet in de Nederlandse versie, in het album *De Intrigant*, Cassius Catastrofus. Het album heet in het Frans *La Zizanie*, de gekte. Waar deze uit de gevangenis ontslagen Romeinse ruziezoeker komt, weet hij het met een enkele opmerking zo ver te brengen dat iedereen het met iedereen aan de stok krijgt. De stripballonnen slaan groen uit, de hoofden kleuren rood waar hij verschijnt en binnen de kortste keren regeert de onmin, de gekte, *La Zizanie*. Hij is wat in het Grieks van het Nieuwe Testament de *diabolos* heet, de tweespaltzaaier, het woord dat in het Nederlands ‘duivel’ is geworden. In het Engels zou hij *Trumper* heten. Maar dat is teveel eer voor die intrigant.

We hebben het vandaag vooral over mensen die verward zijn en daarom gemeden worden, wij hoorden over mensen die het nog moeilijker hebben in de wereld wanneer die wereld zelf steeds meer verward lijkt te worden. Wij lezen samen het Bijbelse oerverhaal over bezetenheid uit Markus 5. Dat verhaal lees ik in de bewerking van Karel Eykman, een eigenzinnige versie uit het boek *Jesus – van mens tot mens* uit 2011. Het heet: ‘Een gevaarlijke gek’.

‘Waar breng je ons naar toe?’ vroeg Andreas aan Jezus. ‘Het bevat me niks hier.’ Ze waren al uren onderweg door een kale onherbergzame vlakte. Een koude snijdende wind blies hen in het gezicht en het kon ieder moment gaan hagelen.

‘Het spijt me’, zei Jezus. ‘Ik kon het even niet meer aan. Al die mensen die tegen mij opkijken en iets van mij willen. Wat moet ik daarmee? Zo meteen ga ik zelf ook nog geloven dat ik de grote bevrijder Mozes zelf ben. Jullie moeten mij maar waarschuwen als ik hoogmoedig dreig te worden.’

‘Maar wij zullen je nooit afvallen’, zei Peter. ‘Daar zijn we vrienden voor.’

‘Dank je wel’, zei Jezus. ‘Daarom wilde ik met jullie samen zijn in dit eenzame gebied.’

Johannes kwam naast hem lopen en legde zijn hand op zijn schouder. Ze liepen naar een hoge rotswand waarin gaten en holen waren uitgehakt.

‘Die kant gaan we toch niet op?’ vroeg Thomas angstig. ‘Daar is een begraafplaats. Van de doden niets dan goeds, maar ik wil niet in de buurt van de dood zijn. Mij niet gezien, het spookt daar.’ Opeens hoorden ze een onheilspellend gehuil als van een jankende hond. Uit een van de holen zagen ze een verwilderde naakte man tevoorschijn komen, die woedend naar hen begon te schreeuwen.

‘Weg jij’, krijste hij. ‘Weg jij. Blijf uit mijn buurt of ik stuur mijn leger op je af. Begrepen? Duizendkoppig ben ik.’

‘Wie is dat?’ vroeg Jezus.

‘Een of andere vreemde vogel, neem ik aan’ zei Peter. ‘Je kan hem tenminste niet echt normaal noemen. Laten we ons dus maar niets van hem aantrekken en doorlopen zonder om te kijken.’

‘Hij staat bekend als de Gek van Gerasj’, wist Magda. ‘Hij is totaal geschift. Niemand kan hem helpen want hij wil niet geholpen worden. Er is niets met hem te beginnen. En je moet nog voor hem uitkijken ook. Hij kan agressief zijn en hij is beresterk. Ze hebben vaak geprobeerd hem vast te binden en in de boeien te slaan, maar hij heeft zoveel kracht, hij rukt zich altijd weer los en gaat dan als een beest tekeer. Ze laten hem nu maar rondhangen bij de graven, er is niets meer aan te doen.’

‘Arme kerel’, zei Jezus. ‘Ik moet naar hem toe. Ik wil er wat aan doen.’ ‘Ben je gek geworden?’ zei Peter. ‘Doe normaal, man. Hij is toch gevaarlijk?’ ‘Kan me niet schelen’, zei Jezus en zonder zich iets van de anderen aan te trekken, stapte hij op de man af.

‘Weg jij!’ schreeuwde die. Een afgebroken ketting rammelde nog aan zijn voet. ‘Weg jij, man van God. Wij moeten jou niet. Verdwijnt uit mijn ogen. Ga je weg of ik sla je weg!’

‘Ik heet Jezus’, zei Jezus. ‘Hoe heet jij eigenlijk?’

‘Dat gaat je niks aan,’ riep de man. ‘Alles door elkaar’ heet ik. Duizendkoppig tuig ben ik! Etterbuilen en gifbakken rollen door mijn hoofd! In mij is alles foute boel en linke soep. Laat mijn onrust met rust. Alles is als de dood voor jou. Dus donder op! Nu!’

De man draaide met zijn ogen en deed zijn mond half open om hartgrondig te vloeken, maar dat lukte niet. Hij zakte in elkaar en bleef liggen, schokkend en trillend over zijn hele lijf.

Peter en de anderen schrokken zich kapot. Zij kwamen aangehold om te helpen, maar Jezus hield ze tegen. ‘Laat maar’, zei hij, ‘laat hem maar eerst tot zichzelf komen, tot zijn eigen zelf.’

Langzaam kwam de man weer bij. Hij keek verbaasd om zich heen, het was of hij de wereld voor het eerst zag. Hij glimlachte verlegen naar Jezus en zijn vrienden, alsof hij zich wilde verontschuldigen.

‘Wie ben ik? En waar ben ik?’ stamelde hij.

‘Je bent bij ons, jongen, dus dan zit je goed,’ zei Magda. Ze gaf hem een stuk brood. ‘Hier, dit is voor jou, ja, je moet eerst wat eten.’ Jezus deed zijn hemd uit en gaf het aan hem. Johannes gaf hem zijn overjas en Andreas zijn warme sjaal.

‘Wie honger heeft, krijgt brood en wie naakt is, krijgt kleren,’ zei Jezus. ‘Zo hoort het, zo eenvoudig is het.’

Ze zaten ten slotte in een kring bij elkaar, met de man tussen zich in. Ze zaten wat verlegen te lachen en elkaar aan te kijken, na alles wat er was gebeurd.

‘Nu moet je me toch eens vertellen hoe je heet,’ zei Jezus.

‘Adam,’ zei de man.

Tot zover Karel Eykman, vrij naar Markus 5. Adam – mens. Overdreven? Tja, evangelie hè...

Om tot slot weer de beweging te maken naar de bezeten wereld nog een vrije Bijbelbewerking, een mooie tekst van Huub Oosterhuis bij Psalm 47:

“Alle samenhangen en bezielde verbanden
landen steden dorpen gehuchten families gezinnen
en jij ook, dappere eenling
klap in je handen
want bijna is het zover
dat het Opperste mysterieuze alwetende Wezen
in alle talen God genoemd
en Koning Rechter Moeder Vader en zelfs ‘lets’
voor onze geestesogen zal verschijnen.
Die Ene, eerste en laatste, onbekende bekende

die voor alle volkeren onder de zon de ganse aarde heeft bestemd met al haar bronnen.

Hij zal komen – heet hem welkom met grote concerten en zingen.

Maak een grondwet voor zijn nieuwe wereld, voltooi de mensenrechten.

Hij zal alle wereldleiders en ‘grote wetters’ verzamelen in zijn leerhuis.

Hij zal ons het begin uitleggen en de route van Abraham.

Doe lichten over ons je aangezicht

jij, Komende – zo zal je heten tot het einde der tijden.”

Overdreven? Tja, psalmen hè...

Amen – mocht het eens waar zijn...

Lied: Steen

Voorbeden – afgewisseld door een gezongen ‘Keer u om’

Eeuwige, bron van verbinding, hoeder van de ziel.

Wij bidden voor deze bezeten wereld.

Voor de regeringsleiders die de verantwoording dragen beslissingen te nemen over oorlog of vrede.

Geef ze wijsheid, een open hart

en een liefdevolle verbinding met hun ziel.

En wij? Natuurlijk hebben ook wij onze verantwoording te nemen.

Groot of klein, dat maakt niet uit bij onze opdracht de hoop altijd levend te houden.

Keer u om

Eeuwige, eerste en laatste.

Wij bidden voor alle mensen die op de vlucht zijn vanwege een oorlog of natuurramp.

Wij bidden voor hen die nooit een eigen graf kregen.

Wees bij ons als we de bestemming niet kunnen bereiken, waar we zo graag wilden zijn.

Wij bidden voor iedereen wiens hoop kapot viel en ontredderd tussen de scherven zit.

Keer u om

Eeuwige, vonk van het grote mysterie.

Wij bidden voor iedereen die te maken heeft met een psychische kwetsbaarheid, voor iedereen die niet mee kan komen in deze gecompliceerde samenleving.

Help ons naar elkaar om te zien zonder oordeel.

Er te zijn in mildheid en met praktische daadkracht.

Leer ons gul te delen uit onze overvloed en onze talenten in te zetten, zodat de ander - wellicht - weer vonken van leven ziet.

Geef ons momenten van zachtheid,

met daarin een hoopvolle glimp van jouw mysterie.

Keer u om

Eeuwige, schepper en reisgenoot,

Geef ons het vermogen over ons eigen ego heen te stappen en onszelf, de ander en de wereld met liefde te benaderen.

Geef ons de moed aan een onbekende weg te beginnen.

Laat ons loskomen uit de verstikkende kluwen die ons allemaal, zo vaak gevangen houden.

Geef ons vrede God!

Zegen de momenten waarop we van betekenis waren, dat Jij er was en altijd zult zijn.

Keer u om

Wij bidden voor Ab Hulsbergen die op 9 november is overleden. Dat hij mag rusten in vrede.
Wij bidden ook voor zijn familie en wensen hen sterkte in deze moeilijke tijd. Het is de liefde die blijft.

Wij bidden voor degenen die vandaag genoemd zijn in het voorbedenboek.
Wij bidden voor wat ons persoonlijk zo ter harte gaat.

Amen

Collecte

In de maand november wordt gecollecteerd voor Stichting Kompasie in Den Haag. Kompasie is een onafhankelijk informatie- en steunpunt voor mentale gezondheid in Den Haag. De dienstverlening wordt geboden door ervaringsdeskundigen en richt zich op versterking en herstel van álle Haagse burgers met een psychische kwetsbaarheid én hun naasten. Een deel van de collecte is bestemd voor de onkosten van de Haagse Dominicus.

Tafellied: Om te zien een nieuwe aarde

Breken en delen

Lied: Klimmende zon

Zegen

Omdat zijn stem hier al klonk vandaag, deel ik graag nog eens met jullie de woorden die Karel Eykman opschreef voor zijn dochter, toen zij nog jong was, de 'zegenbede voor mijn dochter':

Jij weet het, mijn kind
echt goed gelovig ben ik niet
maar daarom kan ik je nog wel toewensen
dat je wat hebt aan Gods woorden.
Dat je daarop kan rekenen als je steun nodig hebt.
Dat je daarin kan schuilen als je onderdak zoekt.
Dat het je helpt vertrouwen te vinden.
Dat het je bijlicht door tunnels heen.
Dat je richting vindt, als je de weg niet weet,
zodat hij nabij is, als jij ver bent.

God geve je vrede, voortdurend en in ieder opzicht.
Zoiets bedoel ik, bij wijze van spreken, ongeveer. Amen

Lied: Boek jij bent geleefd